

УДК 347.122+341.171+004.9 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2025.1.09>

Святослав Олександрович Сліпченко,

*доктор юридичних наук, професор,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
навчально-науковий інститут № 1,
кафедра цивільного, трудового та господарського права (професор);*

 <https://orcid.org/0000-0001-8891-7152>,
e-mail: sviats66@gmail.com;

Анатолій Святославович Сліпченко,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
навчально-науковий інститут № 5,
кафедра цивільного права та процесу (доцент);*

 <https://orcid.org/0000-0002-2439-4951>,
e-mail: slipchenkoanatolii@gmail.com

**ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЦИФРОВИХ РЕЧЕЙ КРИЗЬ ПРИЗМУ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**

Статтю присвячено аналізу відповідності режиму цифрових благ, встановленого національним законодавством України, стандартам права Європейського Союзу. Обґрунтовано, що традиційне вітчизняне розуміння правового режиму речей повністю відповідає європейським стандартам. Ба більше, такий підхід є власне європейським, оскільки притаманний країнам романо-германської правової сім'ї, до якої належить і Україна. На цій основі подальшого розвитку набула теза про сумнівність застосування до цифрових речей положень про речі, передбачених Цивільним кодексом України. Виявлено передумови появи двох протилежних підходів до оцінювання відповідності правового режиму цифрових речей, установленого Цивільним кодексом України, правовому режиму нематеріальних майнових благ у розумінні Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: правовий режим, речі, цифрові речі, правовідносини, право ЄС, об'єкти цивільних прав.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Відповідно до звіту компанії Insight обсяг глобального ринку цифрових активів у 2022 р. становив 447 897 650 000 дол. США. Очікується, що впродовж 2023–2030 рр. середній темп зростання цього ринку становитиме 23,65 %, а до 2028 р. він досягне 1 601 115 310 000 дол. США¹.

¹ Global Digital Asset Custody Industry Research Report 2023, Competitive Landscape, Market Size, Regional Status and Prospect. Industry Research //

Компанія Juniper Research провела дослідження, яке показало, що обсяг світового ринку лутбоксів (від англ. *loot* – «здобич у грі») у 2021 р. становив 15 млрд дол. США, а у 2025 р. сягне 20 млрд дол. США, зростаючи в середньому на 5 % щороку¹. Цифрова трансформація як процес упровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність юридичних осіб та повсякденне життя громадян обрана стратегічним напрямом розвитку і в ЄС².

Таким чином, епоха високих технологій підштовхує сучасне суспільство до того, що певна частина традиційних активів переводиться в цифрову форму. Тобто сьогодні на всій земній кулі спостерігається активний перехід усе більшої кількості людей з реального світу у віртуальний [1]. І в цих умовах перед правниками в усьому світі постає проблема правової оцінки цифрових об'єктів як об'єктів цивільних прав і визначення їх правового режиму. Адже від цього залежать не лише зміст і спосіб здійснення суб'єктивних прав на такі блага, а й форми та способи їх захисту, межі правомірної поведінки, види правопорушень у цій сфері тощо.

Не менш актуальним науковий пошук правового режиму цифрових об'єктів³ є й для України. А з урахуванням підписаної Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вітчизняне цивільне законодавство передусім повинно відповідати європейським стандартам.

Стан дослідження проблеми

Усі наявні на сьогодні в юриспруденції точки зору щодо вирішення зазначеної вище проблеми умовно поділяються на два протилежні підходи. Стан її дослідження можна охарактеризувати таким чином.

Industry Research : сайт. 18.02.2023. URL: <https://www.industryresearch.biz/global-digital-asset-custody-industry-research-report-2023-competitive-landscape-market-22358275> (дата звернення: 11.02.2025).

¹ Video Game Loot Boxes to Generate over \$20 Billion in Revenue by 2025 // Juniper Research : сайт.09.03.2021. URL: <https://www.juniperresearch.com/press/video-game-loot-boxes-to-generate-over-20-billion/> (дата звернення: 21.04.2025).

² Цифровий компас 2030: європейський шлях цифрового десятиліття // EU4Digital : сайт. 09.03.2021. URL: <https://eufordigital.eu/uk/library/2030-digital-compass-the-european-way-for-the-digital-decade/> (дата звернення: 21.04.2025).

³ У юридичній літературі цифрові об'єкти інколи називають віртуальними речами, віртуальними активами, об'єктами цифрових технологій, цифровими благами, об'єктами цифрових прав, цифровою власністю тощо. Але в ЦК України всі цифрові об'єкти об'єднані під назвою «цифрові речі», яка стала для них легальною. Тому в цій статті здебільшого саме цей термін і буде використано в подальшому.

Одні дослідники вважають, що Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у своїх рішеннях виходить із того, що ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) поширює правовий режим власності на об'єкти не лише матеріального, а й нематеріального світу [2, р. 743; 3, с. 153; 4; 5, р. 25–26, 28]. На цій підставі робиться висновок, що застосування до цифрових речей правового режиму речей, передбаченого Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), відповідає європейським стандартам [6, с. 52–53]. Представники іншого підходу вказують, що загальне поняття «майно» у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції зазвичай збігається з його традиційним тлумаченням у межах романо-германської правової системи, зокрема у країнах із пандектною моделлю права [7; 8; 9]. Виходячи з того, що Україна належить до такої правової системи, дослідники цієї групи ставлять під сумнів обґрунтованість застосування до цифрових об'єктів режиму речей, адже у пандектній системі право власності визнається лише щодо предметів матеріального світу.

Як бачимо, обидва підходи апелюють до європейського досвіду, посилаються на міжнародні правові джерела, яким надається пріоритет над національним законодавством.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є встановлення відповідності режиму речових прав на цифрові блага, визначеного національним законодавством України, стандартам міжнародного права, зокрема права ЄС. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі *завдання*: з'ясувати правовий режим нематеріального майна в розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у практиці ЄСПЛ; визначити, наскільки правовий режим цифрових речей, закріплений у ЦК України, відповідає цьому міжнародно-правовому підходу.

Наукова новизна дослідження

Обґрунтовано, що традиційне вітчизняне розуміння правового режиму речей повністю відповідає європейським стандартам. Крім того, такий підхід є власне європейським, оскільки властивий країнам романо-германської правової сім'ї, включаючи країни з пандектною системою права, до яких належить Україна. На цій основі подальшого розвитку набула теза про сумнівність застосування до цифрових речей положень про речі, передбачених ЦК України. Виявлено передумови формування двох протилежних підходів до оцінювання відповідності правового режиму цифрових речей, встановленого ЦК України, правовому режиму нематеріальних майнових благ у розумінні практики ЄСПЛ. Обґрунтовано доцільність вибору підходу, що відповідає зазначеним європейським стандартам.

Виклад основного матеріалу

Відомо, що об'єкт правових відносин має принципове значення для цивілістики, оскільки тільки за наявності об'єкта цивільних прав можуть виникати та існувати самі правовідносини, а його властивості є передумовою застосування відповідного механізму правового врегулювання відносин, щодо якого вони виникають. Одним із таких об'єктів цивільних прав стала цифрова річ.

Сьогодні в теорії права розгорнулася гостра дискусія щодо правового режиму цифрових речей або, як влучно висловлено з цього приводу в юридичній літературі, вона перебуває «на вістрі наукової і практичної думки» [10, с. 94]. Для зручності викладення матеріалу та досягнення мети цього дослідження, як і в попередніх наших роботах [11; 12; 13; 14], за принципом дихотомії поділимо всі наявні точки зору на дві групи. До першої віднесемо позиції науковців, що спираються на пропріетарну концепцію, до другої – погляди, які заперечують її застосування.

Представники першої групи зазначають, що цифрові речі, маючи таку ознаку, як майнова цінність, повністю підпадають під розуміння майна в контексті ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Попри свою нематеріальність, у цифровому середовищі вони перетворюються на віртуальну реальність [15, р. 13; 16, р. 2526], набуваючи властивостей, притаманних традиційним об'єктам права власності [17, р. 172; 18; 19]. Таким чином, на їхню думку, цифрові речі є не звичайними, а особливими нематеріальними майновими благами [1; 20, р. 80]. Виходячи з того, що ЄСПЛ нині поширює режим права власності на різні види майна, включаючи й нематеріальне [2, р. 743; 3, с. 153; 4; 20, р. 57], прихильники пропріетарної концепції доходять висновку, що цифрові речі також підпадають під правовий режим об'єктів права власності в розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції [4; 5, pp. 25–26, 28]. Адже вони є формою нематеріальних майнових благ.

На підставі вищенаведеного зазначається, що встановлення в Україні на цифрові речі правового режиму речей відповідає європейським стандартам [6, с. 52–53]. А «вітчизняна концепція права власності (утім, як і класичне бачення сутності права власності взагалі) не враховує реалій сьогодення» [21, с. 86]. У зв'язку із цим пропонується навіть змінити доктринальний підхід до розуміння сутності права власності та його змісту, здійснити модернізацію всього механізму правового регулювання відносин власності [6].

Представники другої групи звертають увагу на те, що необхідно чітко розрізняти самі цифрові речі, які є нематеріальними (віртуальними), та їхні матеріальні носії. При цьому зауважується, що положення про речі, які є предметами матеріального світу, не можуть застосовуватися до нематеріальних благ [23]. Носії цифрових речей є

матеріальними, тому тільки вони можуть розглядатися об'єктами речових прав, зокрема права власності. Водночас загальне тлумачення поняття «майно» в контексті ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції здебільшого збігається з традиційним підходом, притаманним правовим системам країн романо-германської правової сім'ї, зокрема тих, що дотримуються пандектної моделі [9]. Його правовий режим не обмежується лише правом власності [24, с. 7; 25]. При цьому сам інститут права власності у країнах континентальної системи права регламентує права щодо речей як об'єктів матеріального світу і цим практично обмежується [26; 27]. Тому встановлення режиму права власності на нематеріальні блага не може відповідати європейським стандартам, принаймні для країн із пандектною системою права [23]. А цифрові речі є нематеріальними.

Отже, на думку тих представників, які заперечують пропрієтарну концепцію цифрових речей, у країнах із пандектною системою права введення режиму права власності на цифрові речі суперечить доктринальному підходу до розуміння права власності.

Аргумент прихильників пропрієтарної концепції полягає в тому, що, оскільки ЄСПЛ визнає нематеріальні види майна об'єктами права власності [2, р. 743; 3, с. 153; 4; 22, с. 57], а його рішення є джерелом права в Україні, це автоматично свідчить про існування в державі правового режиму власності на нематеріальні блага. Такий підхід потребує критичного переосмислення.

По-перше, рішення ЄСПЛ не можуть безпосередньо змінювати національне законодавство країн – членів ЄС. Адже функція ЄСПЛ полягає виключно у тлумаченні та застосуванні положень Конвенції. Як зазначено в документі Венеційської комісії, міжнародне право, навіть якщо вважається частиною національного права, не повинно мати верховенство над конституцією або звичайним національним законодавством, якщо лише це не призводить до невиконання міжнародного договірної права (невиконання міжнародних зобов'язань) і не спрямоване на обмеження основоположних прав людини¹. Саме тому, оцінюючи оскаржувану дію чи бездіяльність, ЄСПЛ з'ясовує, чи здійснювались вони згідно із законом. При цьому у своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово підкреслював, що вислів «згідно із законом», по суті, відсилає до національного законодавства та закріплює обов'язок дотримуватись його матеріальних і процесуальних норм (див., наприклад, справа «Елсі та інші проти Туреччини», заяви № 23145/93 і 25091/94, п. 697; справа «Пантелеєнко проти України», заява № 11901/02, п. 49).

¹ Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія). «Мірило правовладдя». Коментар. Глосарій. USAID. Страсбург, 2017. С. 17.

Отже, аргумент, що визнання ЄСПЛ нематеріальних благ об'єктами права власності автоматично встановлює правовий режим власності на такі об'єкти в Україні, виглядає недостатньо обґрунтованим.

По-друге, аргумент, що ЄСПЛ та Конвенція поширюють режим права власності і на предмети нематеріального світу [2; 3, с. 153; 6, с. 52–53; 22, с. 57], який висувають науковці в обґрунтування можливості поширення такого ж правового режиму на цифрові речі, базується на помилковому розумінні і тлумаченні змісту рішень ЄСПЛ і норм права ЄС.

Перша помиака полягає в підміні понять, а саме в ототожненні таких понять, як «власність» і «право власності». Так, ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції має назву «Захист власності», однак деякими дослідниками вона сприймається і тлумачиться як така, що гарантує захист саме права власності [28–33]. На перший погляд, такий підхід видається логічним та обґрунтованим. Його аргументація зазвичай ґрунтується на таких міркуваннях.

1. Захист власності, по суті, передбачає можливість учинення певних дій. Якщо така можливість закріплена в нормативному акті, то вона набуває характеру правової можливості. Отже, назву ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції можна тлумачити як право на захист власності. А оскільки об'єктом такого права є суб'єктивне матеріальне (регулятивне) право [34, с. 79, 113–138; 35, с. 70; 36, с. 191], зазначену норму можна сприймати як право на захист (як право захисту) саме права власності або ж, у спрощеному вигляді, як захист права власності.

2. Назва будь-якої правової норми, а в нашому випадку статті, задає вектор її спрямованості та визначає межі її змісту. І якщо назву ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції тлумачити як захист права власності, то логічним виглядає і висновок, що в самій статті йдеться лише про право власності та його захист. Адже зміст статті не може (не повинен) виходити за межі назви.

3. У змісті ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції терміни «власність» і «майно» використовують як синоніми. Водночас ЄСПЛ у результаті тлумачення цієї норми дійшов висновку, що під майном (власністю) розуміються не лише матеріальні, а й нематеріальні блага¹.

Якщо ж виходити з того, що у ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції йдеться тільки про право власності на майно, під яким розуміють не

¹ Більш детально див.: Сліпченко А. С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум права*. 2020. № 2. С. 122–130. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>; Slipchenko A. S. Understanding the property within the EU private law. *Legal, Economic Science and Praxis. Journal of Law and Social Sciences*. 2021. № 1. Pp. 32–36.

лише матеріальні, а й нематеріальні блага, то це і є підґрунтям для аргументу, що ЄСПЛ та норми права ЄС поширюють режим права власності і на предмети нематеріального світу. А якщо так, то можна дійти висновку, що припустимо поширювати режим права власності і на цифрові речі.

Водночас хибність такої аргументації полягає в порушенні загальних правил і порядку тлумачення правових норм. Тлумачення було розпочате з логічного способу, хоча загальновизнано, що аналіз нормативного положення має починатися з мовного (граматичного, буквального) тлумачення, тобто з аналізу мовної форми вираження змісту норми загалом та її окремих елементів. При цьому необхідно чітко усвідомлювати, що окрім загальноживаних слів мова будь-якого нормативно-правового акта оперує не лише юридичними термінами, а й термінами з інших галузей спеціальних знань [37, с. 64–66; 38]. Інакше кажучи, необхідно чітко розрізняти правові (юридичні) терміни і неправові (неюридичні) терміни, які використовуються у праві. І коли в нормативному акті використано спеціальні неюридичні терміни, їх необхідно розуміти саме в тому значенні, яке вони мають у відповідній галузі знань.

З огляду на вищенаведене можна стверджувати, що власність є не правовим терміном, а економічною категорією, яка вказує на стан присвоєності (привласненості, відчуженості) певного блага певній особі. Причому економісти її відносять до ключової, фундаментальної категорії економіки [39]. Водночас право власності є суто юридичним терміном, який вказує на міру можливої поведінки управомоченої особи та міру необхідної (належної) поведінки зобов'язаних осіб. І ототожнення таких понять, як «власність» і «право власності», є порушенням елементарних правил та порядку тлумачення правової норми. Порушення цих правил та порядку призвело до підміни понять, коли різним термінам надавалось без достатньої підстави одне й те саме значення.

Друга помилка полягає в тому, що вітчизняні дослідники намагаються з'ясувати (розтлумачити) зміст рішень ЄСПЛ за допомогою прийомів правового мислення, характерного для юристів континентального права, та на основі фундаментальних правових ідей, притаманних романо-германському праву. І при цьому не враховуються характерні відмінності ідей побудови та розуміння норми права в різних правових системах.

По-перше, рішення ЄСПЛ мають прецедентний характер, що пояснює їхню казуїстичність і наближає їх до живого права, притаманного англо-американській системі права. Його суть полягає в тому, що через регулярне винесення судами рішень відбувається постійне звуження або розширення меж суб'єктивних прав та обов'язків осіб

[40, р. 4]. Таке постійне звуження та розширення розглядається як динамічність прецедентного права. Тому, на думку судді О. Барака, правові поняття і терміни, їхній зміст не повинні ставати обов'язковою (визначальною) умовою їх застосування у процесі тлумачення [41, р. 163]. У зв'язку із цим визначеність прецедентного права проявляється не в чітких словесних формулюваннях норми (прецедентів), не в точних поняттях, а у творчій інтерпретації їхнього змісту, понять, термінів. Підтвердженням цьому є також використання в рішеннях ЄСПЛ для визначення поняття «майно» інших економічних термінів, наприклад «активи», «кошти», «гудвіл», «накопичені нематеріальні активи» тощо. Саме такий підхід відповідає орієнтованому на емпірику та значною мірою індуктивному стилю прецедентного юридичного мислення. Юристи ж континентальної системи права звикли до чіткого текстуального та словесного вираження норми [41, р. 102], що дає можливість із високим ступенем точності визначати межі її застосування. Саме так вони здебільшого сприймають і зміст прецедентів ЄСПЛ. Тому термін «власність», який використовується в рішеннях ЄСПЛ та у ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції для позначення майна, було розтлумачено деякими дослідниками як об'єкт права власності або навіть ототожнено із самим правом власності. При цьому не враховано, що власність є лише економічною категорією та використовується у прецедентах як елемент творчої інтерпретації змісту ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

По-друге, зазвичай не береться до уваги й те, що в юриспруденції континентальної системи права на концептуальному рівні чітке розмежування між об'єктами права та суб'єктивними правами на них має принципове значення. Натомість у прецедентному праві така диференціація не вважається практично необхідною [26, с. 34]. Саме тому ця відмінність зазвичай не знаходить належного розуміння серед юристів-практиків, які працюють у межах прецедентної правової традиції.

У контексті вищенаведеного твердження українських науковців про те, що ЄСПЛ розглядає власність об'єктами права власності, якими можуть бути будь-які види майна (матеріальні і нематеріальні майнові блага), не відповідають дійсності.

Якщо ж при з'ясуванні змісту ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції та рішень ЄСПЛ, винесених у зв'язку з її застосуванням, уникнути вищенаведених порушень правил і порядку тлумачення та використати прийоми правового мислення, засновані на фундаментальних правових ідеях, притаманних саме романо-германському праву, то погляди тих науковців, які заперечують пропріетарну концепцію правового режиму цифрових речей, обґрунтовуються таким чином.

Термін «власність» у ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, як і в рішеннях ЄСПЛ, застосовується лише у значенні економічного блага.

У своїй практиці застосування ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції ЄСПЛ виходить з того, що власність як економічна категорія – це не право на об'єкт, а об'єкт права, яким особа може мирно володіти [9; 42, с. 263]. При цьому в економіці власністю можуть вважатися будь-які блага як матеріального, так і нематеріального світу, що перебувають у стані присвоєності особи та можуть бути виражені у грошовому еквіваленті [43]. Сам же факт належності економічного блага (власності) особі може бути юридично оформлений не лише за допомогою права власності, а й інших прав (речових, зобов'язальних, прав інтелектуальної власності тощо) [25; 44]. Тому в юриспруденції при тлумаченні рішень ЄСПЛ об'єкти права власності не можуть і не повинні ототожнюватися із власністю як економічною категорією, ба більше – із правом власності. Сам термін «власність», який використано у ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції та в рішеннях ЄСПЛ, є тотожним за змістом (синонімом) до традиційного для вітчизняного права терміна «майно» [8; 9; 26]. Як відомо, поняття «майно» охоплює не лише предмети матеріального світу (окремі речі, сукупності речей), а й такі нематеріальні блага, як майнові права та обов'язки, які, відповідно до класичної доктрини права власності, у країнах з пандектною системою права не можуть розглядатися об'єктами права власності. Положення про речі не можуть застосовуватися до нематеріальних благ [23]. Ба більше, у юридичній літературі висловлюються навіть застереження щодо такого застосування [27].

У контексті вищенаведеного твердження українських науковців про те, що ЄСПЛ розглядає власність як об'єкти права власності, якими можуть бути будь-які види майна (матеріальні й нематеріальні майнові блага), не відповідають дійсності. Вбачається, що сучасний європейський досвід регулювання відносин власності навпаки повністю підтверджує життєздатність і досконалість концепції (доктрини) права власності, притаманної континентальній системі права. А в континентальній системі права, як справедливо стверджується в юридичній літературі, вплив доктрини та концепцій у законотворчій та правозастосовній діяльності є беззаперечним [45, с. 34]. До того ж хибність намагань застосувати правові положення про речі як предмети матеріального світу до нематеріальних благ була історично доведена спробами у країнах континентальної системи права встановити на результати творчої, інтелектуальної діяльності та на інформацію режим права власності.

Зважаючи на те, що Україна входить до країн з романо-германською системою права як різновиду континентальної, є очевидним, що вітчизняна концепція права власності є відображенням концепції континентальної системи права. А це свідчить про відсутність потреби модернізації вітчизняного механізму правового регулювання

відносин власності, а надто заради цифрових речей. Отже, немає і об'єктивної необхідності в докорінному перегляді правової доктрини цивільного права щодо самого поняття права власності.

Висновки

У результаті проведеного дослідження було встановлено таке.

1. Термін «власність», який використано у ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції та в рішеннях ЄСПЛ, є тотожним за змістом (синонімом) до традиційного для вітчизняного права терміна «майно». Саме ж поняття майна охоплює не лише предмети матеріального світу, а й нематеріальні блага (наприклад, майнові права та обов'язки).

2. Факт належності економічного блага особі може бути юридично оформлений за допомогою не лише права власності, а й інших прав (речових, зобов'язальних, прав інтелектуальної власності тощо). І правовий режим, який встановлюється, прямо залежить від того, є таке економічне благо (майно) матеріальним чи нематеріальним.

Інститут права власності у країнах континентальної системи права регулює відносини щодо речей лише як об'єктів матеріального світу і цим обмежується. Тому встановлення або поширення режиму права власності на нематеріальні блага не може відповідати європейським стандартам, принаймні для країн із пандектною системою права.

3. Традиційне вітчизняне розуміння правового режиму речей повністю відповідає європейським стандартам. До того ж такий підхід і є власне європейським, оскільки властивий країнам із пандектною системою права, до яких також належить Україна. Тому застосування до цифрових речей положень цивільного законодавства про речі суперечить доктринальним підходам до розуміння права власності не лише в Україні, а й у всіх країнах із пандектною системою права.

4. Сприйняття деякими дослідниками змісту ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції та його тлумачення в рішеннях ЄСПЛ як таких, що поширюють або встановлюють режим права власності і на нематеріальні блага, відбулося:

– внаслідок підміни поняття «власність» як економічної категорії поняттям «право власності» як правової категорії;

– у результаті того, що не були враховані характерні відмінності ідей побудови та розуміння норми права в різних правових системах.

Зроблені висновки засвідчують потребу в подальшому дослідженні правового режиму цифрових речей, установленого українським законодавством, з метою визначення його відповідності європейським стандартам.

Список бібліографічних посилань: 1. Lastowka G., Hunter D. The Laws of the Virtual Worlds. *California Law Review*. 2004. Vol. 92, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.402860>. 2. Kriebaum U., Schreuer Ch. The

Concept of Property in Human Rights Law and International Investment Law // *Liber Amicorum Luzius Wildhaber, Human Rights Democracy and the Rule of Law* / ed. by S. Breitenmoser. Baden-Baden : Nomos Publishers, 2007. Pp. 740–754. **3.** Карнаух Б. Захист власності Європейським судом з прав людини і горизонтальний ефект. *Право України*. 2021. № 5. С. 149–166. DOI: <https://doi.org/10.33498/loiu-2021-05-149>. **4.** Еннан Р. Правовий режим «віртуальної власності»: поняття, ознаки, сутність і правова природа. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 3. С. 123–131. DOI: <https://doi.org/10.33731/32019.173820>. **5.** Мічурін Є. Об'єкти цифрових технологій та їхнє правове регулювання. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1, Iss. 3. Pp. 22–29. DOI: <https://doi.org/10.15804/CPLS.20223.03>. **6.** Некіт К. Г. Право приватної власності в інформаційному суспільстві: цивілістична теорія і практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2021. 547 с. **7.** MacKenzie S. Legitimate Expectations and Estoppel in Community Law and English Administrative Law. *Legal Issues of European Integration*. 1982. Vol. 1. Pp. 50–64. **8.** Карсс-Фріск М. Право на власність: питання імплементації статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини // *Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст* / за ред. О. Л. Жуковської. Київ : ВІПОЛ, 2004. С. 183–189. **9.** Сліпченко А. С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум права*. 2020. № 2. С. 122–130. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>. **10.** Долінська А. М. Охорона прав користувачів у мережі Інтернет : дис. ... д-ра філософії : 081. Хмельницький, 2021. 235 с. **11.** Сліпченко А. С., Сліпченко С. О. Цифрова річ як «новий» об'єкт «нових» цивільних правовідносин. *Право і безпека*. 2023. № 4 (91). С. 68–81. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.4.06>. **12.** Сліпченко С. О. Цифрова річ: правова реальність або юридична невизначеність // *Цивільне право України: погляд у майбутнє* : зб. наук. пр. до 70-річчя з дня народження Наталії Семенівни Кузнецової / за заг. ред. Р. О. Стефанчука, О. О. Кота. Одеса : Юридика, 2024. С. 381–414. **13.** Сліпченко А. С., Сліпченко С. О. Визначення юридично значущої сутності цифрової речі в цивільному праві України. *Форум права*. 2024. № 1. С. 88–96. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10870775>. **14.** Сліпченко С. О., Сліпченко А. С. Правовий режим цифрових речей в контексті вітчизняної концепції права власності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 216–223. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/50>. **15.** Lastowka G. *Virtual justice The New Laws of Online worlds*. New Haven : Yale University Press, 2011. 240 p. **16.** Erlank W. Introduction to virtual property: *Lex virtualis ipsa loquitur*. *Potchefstroom Electronic Law Journal*. 2015. Vol. 18, No. 7. Pp. 2525–2569. **17.** Hunt K. This Land is not Your Land: Second Life, Copybot and the Looming Question of Virtual Property Right. *Texas Review of Entertainment and Sports Law*. 2007. No. 9. Pp. 172–176. **18.** Raina A., Palaniswami M. The ownership challenge in the Internet of things world. *Technology in*

Society. 2021. Vol. 65. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101597>. **19.** Майданик Р. А. Цифрова річ: поняття та правова природа // Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права : матеріали Шостої всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 29 верес. 2022 р.) / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; НДІ інтелект. власності Нац. акад. прав. наук України. Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2022. С. 173–178. **20.** Duranske B. *Virtual Law: Navigating the Legal Landscape of Virtual Worlds*. Chicago, USA : American Bar Association, 2008. 460 p. **21.** Цюра В. Концепція поняття «майно» (possessions) і його тлумачення (кваліфікація) у світлі практики Європейського Суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 54–60. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.09>. **22.** Харитонов Є. О. Вітчизняна концепція права власності перед викликами інформаційного суспільства. *Часопис цивілістики*. 2018. Вип. 29. С. 82–88. **23.** Kornmeier U., Baranowski A. *Das Eigentum an Daten – Zugang statt Zuordnung. Betriebs Berater*. 2019. No. 22. S. 1219–1225. **24.** Європейський суд з прав людини. Посібник за статтею 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Захист власності / пер. з англ. О. Дроздова та ін. Київ, 2019. 75 с. URL: <https://www.echr.com.ua/publication/zaxist-vlasnosti-posibnik-zi-st-1-protokolu-1/> (дата звернення: 11.02.2025). **25.** Slipchenko A. S. Understanding the property within the EU private law. *Journal of Law and Social Sciences*. 2021. No. 1. Pp. 32–36. **26.** Кузнєцова Н. Нетипові об'єкти права власності в контексті статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право України*. 2016. № 1. С. 34–40. **27.** Blandin A., Cloots A., Hussain H., Rauchs M., Saleuddin R., Allen J. G., Zhang B. Z., Cloud K. *Global Cryptoasset Regulatory Landscape Study. Cambridge Centre for Alternative Finance. Research Paper*. 2019. No. 23. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3379219>. **28.** Шимон С. І. Співвідношення понять «майнові права» та «право власності» в національному і міжнародному праві та зарубіжних правових системах. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2011. Вип. 13. С. 128–137. **29.** Мірошниченко О. А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). *Форум права*. 2013. № 2. С. 371–374. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_2_57.pdf (дата звернення: 11.02.2025). **30.** Горобець Н. Г. Поняття та сутність права власності в контексті першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. та практики Європейського суду з прав людини. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 307–311. **31.** Бурденюк С. Гарантії захисту права власності відповідно до ст. 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 16. С. 19–23. **32.** Юркевич Ю. М. Зміст права власності та автономне значення поняття «майно» у практиці Європейського суду з прав людини. *Приватне та публічне право*. 2019.

№ 2. С. 50–54. DOI: <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.2.9>. **33.** Невіт К. Г. Захист права власності на нематеріальні активи у практиці Європейського суду з прав людини. *Правові новели*. 2020. № 10. С. 101–107. DOI: <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10.14>. **34.** Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія. Харків : Право, 2015. 532 с. **35.** Сліпченко С. О. Поняття законних очікувань як різновиду майна. *Форум права*. 2020. № 3. С. 66–76. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3883845>. **36.** Жорнокуй Ю. М., Сліпченко С. О., Жорнокуй В. Г. Корпоративні правовідносини : монографія. Харків : ЕКУС, 2021. 248 с. **37.** Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : монографія. Харків : Права людини, 2015. 280 с. **38.** Шеремета Н. Правничча термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2013. № 765. С. 120–123. **39.** Громовий Я. С. Власність як економічна категорія. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 7. С. 28–32. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.7.6>. **40.** Pound R. *The Spirit of Common Law*. Boston, 1921. 224 p. **41.** Barak A. *Purposive Interpretation in Law* / transl. by S. Bashi. Princeton ; Oxford : Princeton University Press, 2005. 340 p. **42.** Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ФОП Лисяк Л. С., 2011. 624 с. **43.** Менгер К. Основания политической экономии. Вена, 1871. URL: <http://malchish.org/lib/economics/menger/mensod.htm> (дата звернення: 11.02.2025). **44.** Карнаух Б. П. Поняття майна в контексті статті 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 132. С. 205–214. **45.** Гапотій В. Д., Жильцов О. Л., Воржевітіна Г. І. Основні правові системи світу : навч. посіб. Мелітополь : ФОП Однеорог Т. В., 2019. 279 с.

Надійшла до редколегії 19.02.2025

Прийнята до опублікування: 15.03.2025

Slipchenko S. O., Slipchenko A. S. The legal regime of digital assets in the context of European standards

The subject of the research is civil legal relations arising in relation to digital assets, with the chosen topic also defined. The aim of the research is to determine the compliance/non-compliance of the legal regime of digital assets established by Ukrainian legislation with the standards of European Union law. Using a comparative legal method, it is substantiated that the traditional domestic understanding of the legal regime of property fully aligns with European standards. This factor, considering the signed Association Agreement between Ukraine

and the European Union, the need to harmonize national law with European standards, demonstrates the relevance and scientific novelty of the work.

It is established that the term “ownership” used in Article 1 of Protocol 1 to the European Convention on Human Rights is identical in meaning to the traditional domestic legal term “property”. The concept of property itself encompasses not only tangible things but also property rights and obligations. The idea has further developed that the fact of belonging an economic good to a person can be legally formalized not only by ownership rights but also by other rights (property rights, obligations, intellectual property rights, etc.). The institution of property law in countries with a civil law system regulates relations concerning objects of the material world and is limited to that.

It is concluded that establishing or extending the regime of ownership rights to intangible goods cannot comply with European standards, at least for countries with a pandect system of law. The results of the research indicate the need for further studies on the legal regime of digital assets established by Ukrainian legislators to assess its compliance with European standards and to improve domestic civil legislation.

Keywords: legal regime, things, digital assets, legal relations, EU law, objects of civil rights.

